

NKÀ NGỤPỤTA EGWU AZUMAHIA MAKÀ NKWALITE ASỤSỤ NA OMENAALA IGBO

Nke

Theodora Ngozi Nnebedum, PhD

Alex Ekwueme Federal University

Ndufu-Alike, Ebonyi State.

ngozinnebedumt13@gmail.com

Ngozi.nnebedum@funai.edu.ng

+2347034895930

Umịedemede

Mbunobi mgbasa ozi ahia bu iji mee ka ohanaze mata maka odidi na odimma ya bu ngwaahia nke ga-eme ka ha kwadoo ma zukwaa ya bu ahia. Nkwusa maka ngwaahia bu nke na-adi n'udi di iche iche di ka; n'udi nguputa, nkwuputa, ngosiputa na ndi ozo. Asusu e ji mee ya bu mgbasa di nnukwu mkpa maka nghota na ezi nzikorita ozi. Ka o di taa, otutu ndi uloror na-eleghara nnukwu ngwa oru a bu asusu anya nke mere na ahia ha anaghi enwetacha mputara nnwulite akunauba a turu anya ya. Nsogbu a bu ya kpalitere mmuo nchocha a iji weputa nka ndi ahụ mejuputara nguputa mgbasa ozi azumahia ma weputakwa uru ha nye mgbasa ndi a. O bu atutu ozuu na mmeso ya nye ngwaahia nke Sirgy ka e jiri tuchaa njantule nke gunyere nchikota nguputa egwu ngwaahia ndi a bu, **Akuchukwu Bam**, nakwa **Griin Liivu**. N'ikpe azu, a choputara na: (i) nka okwu mejuputara nguputa ndi a (ii) nka okwu ndi ahụ

gụnyere atumatụ okwu na atumatụ echiche (iii) ha na-esite n'ụzọ nka zie ndị ahịa ozi niile mejupụtara ahịa ha dịka; ebe ụlọ-ọrụ ha dị, ọrụ nakwa uru ya bụ ngwaahịa tinyere ebe a ga-enweta ha. (iv) A chọputakwara na asụsụ e ji ezisara ọhanaeze ozi gbasara ngwaahịa tinyere na nguputa egwu mgbasaa ozi ahịa kwesiri idị n'asụsụ mmunyere ndi maka ezi nghota. A tuziri aro ka ndi ochocha ndi ozo mekwara nchocha na-aga n'ihu iji ziputa uzọ ka mma nakwa uru o bara iji asụsụ ndi were na-ezi ha ozi azumahia iji mee ka ezi mkparita di.

Okpurukpu Okwu: Nkà, Nguputa egwu Mgbasa ozi azumahia na Nkwelite Asụsụ Igbo

Mkpelite

Mgbasa ozi azumahia bu uzọ mkparita uka e ji eme ka oha mata maka ihe a na-ekwu maka ya tumadi ebe o metutara nzuta na orire ngwaahia. O bu ihe a na-eme ebe o buia anya, ukwu na uche mmadu na-aga. Ndi Igbo bu ndi e ji azumahia mara, o bukwu uzọ putakarichara ihe ha si akwalite akunabuba ha. Ha na-azu ahia niile a na-azu azu na mba uwa gbaa gburugburu. Mgbe a na-eme nke a, o choro nchikota, nhazi na ngoziputa ngwaahia ndi ahia iji mee ka o buru ozurumba.

Usoro Di Iche Iche E Si Agbasa Ozi Ahia:

Nka ngosiputa: Nke a na-aputa ihe n'ama, Tiivii, Cinima, ngosiputa ekwentị, w.d.g Nka Ndetu; Nke a gụnyere; ndetu n'ogodo aja, ndetu n'ebe nkwasị

ugboala, ndetu n'uwe, okpu, akpa, azu akwukwo, ahụ ugboala. Keke, ogbatumtum, akuku ugboelu w.d.g.

Nke a ga-emezi ka onwegho ya bu ngwaahia mubawanye mgbe ahụ, ndi रुपतरा ya enwee uru n'ih i na,. mbunuche mgbasa ozi ahia bu maka ire ahia ma nwee uru. Iji mee ka o di ire, a mgbasaozi ga-enwe ike idoro uche mmadu, kpalie mmuo mmasi onye ahụ ma chuputa ochicho izu ihe ahụ di ka Oyebamiji, (2020) na Adegoke, (2018) siri chee.

Ndi Igbo bu ndi bi n'owuwa Anyanyu Naijiria ma burukwa ndi e ji ozuzu na orire were mara. E nwere otutu nnukwu odu ahia digasi iche iche n'ala Igbo dika; Otu Nkwọ Onicha, Ariaria Aba, Ahia Ozuruuwaonu Abakaleke nakwa otutu ndi ozo ga. Na nchocha, o bu n'ime ahia ndi a, a kporo aha ka ochocha siri were chikota njantule o jiri mee nchocha ya. Mgbasa ozi ahia nwere ike idabere n'otutu ihe mana n'ikpeazu, o bu asusu na nka e jiri mee ya bu isi ihe ndi a niile. Shima, (2004) na-echiche ya kwenyere na n'ime ihe niile na-eme ka oha mmadu mara maka ahia ma na-eme ka o di iche na ndi ozo, na egwu ogugu, ogbugba nakwa okuku bu nka asusu mejuputara ha. Nke a na-eziputazi uru asusu ndi bara na mgbasa ozi maka ime ka ha nwee nghota zuru oke nye ozi nakwa uru ahia ahụ bara. Goddard, (2002) kwenyekwara na nke a nke mere ka o kwuo na mgbasa ozi na-emetuta ndu mmadu kwa ubochi.

Ntuleghari Agumagu

Nkọwa ọkpurukpu okwu

NKA

Mmadu abuo nwere ike hu otu ihe mana usoro nziputa, nguputa ma o bu nkowaputa ihe ahụ ha agaghị abụ otu, nke a bu nkà dirị ndị na-eziputa, ekwuputa ma o bu akowaputa ya bu akuko. Ya bu na onye o bula nwere nkà nke ya. Ihe ndi a niile bu ihe mmadu ga-ele anya were si na ihe a bu nkà otu onye ma o bu onye ozo. Nka bukwanu ngalaba amuma nke na-ahụ etu e siri mee ihe e mere, asusu e jiri mee nakwa usoro a gbasoro wee mee ya. N'agumagu, nkà na-ehibekari isi na, mmeghachi, usoro adide, akuko ma o bukwanu usoro nguputa Fakoye (1993) na Gbamgbose, (1995)). Mgbe a na-eziputa nke a, ihe a na-eme bu mweputa m na mgbe a na-amu amumamu nkà, o buru Akanka ka a na-eme. Akanka bukwanu amuma mu na-ahụ ka e si eji nkà etinye n'omumu Sayensi asusu. Site na ya, weputa echiche zoro ezo nke mejuputara ederede a na-atucha, okirikiri nakwa nnabata ya nye ndi o batara n'etiti ha. N'ihia ya, nkà na akanka dika ejula nke bu o gawa, o kpuru ukuko ya, apughị ikwu maka otu ma hapu ibe ya.

N'akuku nke Finnegan, (1970), na Uzochukwu (2004), n'ime Chinagorom (2013) kwenyere na iji asusu nkà weputa nkamma bu ihe dikarisiri mkpa na ndeputa, mmeputa nakwa nguputa. 'Owolabi. (2005) n'ime Nnebedum (2019), kowara na akanka

na-eleba anya na ngalaba niile dī n'agumagụ nke bekee kpọrọ "genres of literature" bụ nke gụnyere: abụ, ejije na iduuazị. Agumagụ ọ bụla nwere nkà dī ya pụrụ iche mere e ji ama ndịiche dī n'etiti otu odee na odee ọzọ.

Mgbe a na-akọwa maka akanka, ihe a na-arụtụ aka bụ usoro ọgụụ jī weputa ma ọ bụ nyochaa ihe e deputara edeputa nakwa ihe e kwuputara ekwuputa ma o bụkwanụ guputa aguputa. A na-enyochakwa ụmụ irighiri ihe dī na ndeputa, nguputa ma ọ bụ mmeputa nakwa asụsụ e jiri gbaara ya. N'ihe banyere ndetu, a na-achoputa ma asụsụ e jiri dee ya ọ rụkwara ọrụ ya n'ihī na ọ bụ asụsụ ka ọ na-eji atule nkà ya. Na nguputa, a na-eleba anya etu nakwa olu e jiri kwuputa ya bụ egwu/nguputa ebe a na-agbakọ usoro mmegharị ahụ, ka e siri mee ahụ, kwuo okwu nakwa ihe ndi ọzọ. N'olu Nwadike (1992:90), "Akanka bụ sayensị nke na-achoputa usoro ihe gbasara etu e si mee ihe e mere." Ihe nke a putara bụ na Ọkwanka ọ bụla nwere ike bụrụ odee/ọgụụ agumagụ ma ọ bụkwanụ nnyocha agumagụ. Ebe a, ọkwanka nchọcha bụ onye ntucha nye nkà e jiri guputa egwu mgbasa ozi ahia ndi a họrọ.

Ndi malitere amumamụ nkà were ya ka otu mpaghara a na-amụ na lingwistiks n'ihī ihe ndi mejuputara ya nakwa mkpa ọ dī. Na mbụ, ọ bughị amumamụ a na-amụ n'onwe ya naani, kama ọ bụ mbọ iji ọkaasụsụ na akanka na-akọwa ihe mejuputara asụsụ na etu asụsụ na obodo si emekọrịta. Taa, Stailistiks ka a na-ewere dī ka otu

n'ime mpaghara dị mkpa n'ihe banyere Amụmamụ ọka asụsụ bụ lingwistik nke na-enyezi aka ime ka asụsụ buru ihe kwesiri ekwesị maka ọganihu obodo. E nweziri ike ikwu taa na mmadụ na-amụ akanka dị ka akanka igbo, Akanka Yoruba ma ọ bụ Akanka Awụsà na ọtụtụ ndị ọzọ ga.

Ngụputa Egwu Ahia

Onye ọ bụla na-azụ ma ọ bụ emeputa ngwaahia were egwu ma ọ bụ mmeputa ọ na-eme iji na-akwalite ngwaahia ya ma mee ka ndị mmadụ mata maka ya bụ ahia nke oma. Egwu ahia bụ egwu dị iche iche a na-agụ maka iziputa onodu ahia dị iche iche, mee ka a mata maka ya ma zukwaanụ ya bụ ahia. Mgbe ndị mmadụ gere, ghotà ma nabatakwa ozi egwu ahia buru bịa, o na-eme ka ha nwee mmasị na ya bụ ahia nke ukwu. Nke a mere na, na nchọcha a, ebumnuche bụ itulekorita egwu mgbasa ozi azumahia nke ndị Griin Liivu nakwa Akuchukwu Bam n'otu, n'otu.

Asụsụ Egwu Mgbasa Ozi Ahia

Asụsụ e ji gbasaa ozi bụ nke dị mkpa nke ukwu maka na ọrụ ọ na-arụ na ndụ nakwa mkpuruobi bara ụba. Dika Udemmadu (2013) siiri kowaa, o kwuru na a na-eme ọtụtụ mgbasa ozi na Naijiria n'asụsụ mba ọzọ tumadi asụsụ Bekee, nke mere oge ọfodu ya bụ asụsụ na-ezochi isi echiche a na-achọ ikowaputa. N'ihi ya, uru na echiche ozi a na-agbasa na-abụ nke zoro ezo n'anya ọtụtụ ndị na-ege ntị. Nke a bụ n'ihi na mmadụ nwere ike na-anụ asụsụ ọ mutara amuta mana, o nweghi ka e were ya

tunyere asụsụ onye ahụ tonyere na ya. Mgbe ọ metụtara mma asụsụ dika ebe o metụtara nkà, nghọta zuru oke akughị mmiri bụ nke a achọrọ, ihe a ga-ele anya ya bụ asụsụ a mụnyere onye.

Iji asụsụ Igbo wee na-agbasa ozi ahia n'ihe onyonyo televishon, ma radio ma ndi na-edede n' akwukwo ga-agba mbọ ikwalite asụsụ Igbo. Dika mgbe e ji mbem wee gbasaa ozi onye o bula nuru ya ga-amata na e nwekwara ihe di ka mbem. Nka ndi ahụ e ji choo ya mma dika ilu na atumatu okwu di iche iche, otutu ndi mmadu ga- amutakwa maka ya.

Asụsụ

Asụsụ so n'otu n'ime ihe dikarisiri mkpa na ndu mmadu. Di ka sayensi asụsụ bu lingwistiks huru ya di ka ihe di mkpa mmadu ji enwe mmekorita nke na-esite n'uda mmadu meputara site n'onu, mmeghari ahụ, nleghari anya nakwa ngosiputa digasi iche iche. Nkwuputa na nghota enweghi ike idi ire ma o buru na e nweghi asụsụ.

Mgbasa Ozi Ahia

Mgbasa ozi ahia bu usoro nzikorita ozi a haziri ahazi puru iche e ji ezipu ozi maka ngwaahia ma o bu oru. O bu otu n'ime ndi akurungwaoru di mkpa nke na-akwalite azumahia ma na-enyere aka ire ngwaahia, oru, echiche site n'ihe onyonyo Igwe okwu, akwukwo mgbasa ozi, owa ududo na ndi ozo ga. Otutu ndi kwenyere na mgbasa ozi na-enye aka ka e repu ahia n'oge. Nnebedum, (2024)

kowara na etu egwu alimalu si enye aka n'ikunye mpuru toro ato na obibi ndu mmadu, etu ahụ kwa ka egwu mgbasa ozi ahia si akunye mkpuru n'obi ndi gere ya. Nke a bu n'ihia na mgbe mmadu na-agu ewu, o na-eme ka echiche mejuputara ya bu egwu kuo mkpuru n'ime obi ya. A na-ahu mgbasa ozi ahia n'akwukwo akuko, akwukwo nzisa ozi maka obodo, na telivishon na intaneti ma na-anu na radio.

Mbunuuche Mgbasa ozi mgwa ahia

Otuotu ihe ka a na-ebu n'uche ime ka ndi mmadu mara mgbe a malitere njem a. Ufodu n'ime ihe ndi ahụ gunyere: ngosiputa ahia ohuru, ntinyemi uche ndi mmadu nye ya bu ahia, ma mee ka ha huta ya dika okachamara nye ndi otu ya. Nyemaka ime ka ndi mmadu ndi ohuru mata ma mee ka ndi ochie kwudosie ike na nkwenye ha nye okwu a kpu n'onu.

Udidi ya gunyere: Nke Ndetu; ndetu n'ogodo aja, ndetu n'ebe nkwasị ugboala, ndetu n'uwe, okpu, akpa, azu akwukwo, ahụ ugboala. Keke, ogbatumtum, akuku ugboelu w.d.g. Nke ngosiputa: n'ama, Tiivii, Cinima, Onyoonyoo ekwentị na otutu ndi ozọ. Lee ihe ima atu ebe a.

Lee eserese umuaka nakwa nwa amadi na-egosiputa ngwaahia n'oma ahia di n'Eboyi
--

Lee eserese na-egosiputa mgbasaozi ahia nakwa ndi ma na-azu ahia n'ahia Ose nke di n'Onicha

Asụsụ na Ngupụta Mgbasaozi Ahịa

Asụsụ dī mkpa maka na asụsụ na-ejikọ obodo onụ. O bụ ụdị mmekorita mmadụ na ibe ya. O na-egosi na Igbo bụ otu n'agbanyeghi olu onye na-asụ. Lado, (1964) dere na asụsụ bụ nke na-arapado ma na-ezipụta echiche obi mmadụ ma burụkwa ihe na-emetụta agbụrụ, okpukperechi na echiche obi. Mkwinda, (2014) kwenyere na asụsụ ọ bụla na-anaghị akwalite ndị nwee ya ekwesighi ka a kpọ ya asụsụ n'ihī na nzikọrịta ozi ọ bụla nwere mbunuche; ọ bụ nnanị mgbe e nwetazuru mbunuche nzikọrịta ozi ahụ ka asụsụ ahụ ruru orụ ya. Nke a mere e ji kwupụta na asụsụ e ji zipụ ozi na-egosi onye a chorọ ka ya bụ ozi ruo aka. Asụsụ e ji zipụ ozi ahia dī mkpa nke ukwuu. A bịa n'ebe o metụtara omenaala, iji asụsụ ndi were gbasaa ozi

ahịa na-enye aka mee ka ndị a na-agwa. ghọtamie uru na ikike dị na ya bụ ahịa. Ọ na-eme ka ya bụ ozi baa ha n'ụmị ma metụtakwa ha n'ala ala obi ha. N'ihì na ozi mgbasaa ozi dị n'asụsụ ndị. Mkpārịta na nghọta bụzị nke na-edo ewu na ọkụkọ anyị maka na asụsụ bụ ọbara nke dị mmadụ n'ahụ. Maka nkọwami, hụ: Adegoke, (2018), Cook, (2001) and Ogbochie, (2005).

Asụsụ amaala na Mgbasa Ozi

Asụsụ obodo ka a ga- asị na ọ bụ asụsụ nke e ji mara ndị ma ọ bụ obodo kpom kwem. Ọtutụ mgbe ndị bi na ya bụ ogige ma ọ bụ obodo ndị na-asụ ya bụ asụsụ were ya ka asụsụ nne ha. Na asụsụ mbụ nke buru ụzọ na-achị akụkụ niile nke omenaala obodo ha.

Asụsụ olundị na asụsụ obodo bụ otu ihe. ọzọ kwa, ọ bụ ụdị okwu nke ụmụ amaala n'ime obodo ọ bụla. Asụsụ nke ga-esi n'aka ndị bi n'obodo pụta, ha ekwesighikwa ibụ ndị ọbịa n'ebe ha nọ. Asụsụ ndị dịkwa mkpa n'izigara ha ozi ahịa. Maka na ọ bụ asụsụ ha na-aghọta nke ọma, nke a pụtara na ha ga-aghọtakwa ihe e kwuru gbasara ya bụ ahịa nke ọma.

Site n'aka Crystal, (2000), ọ kọwara asụsụ ndị ka ụzọ e si atugharị ma na-akwalite omenaala a na-eme na gburugburu ogige. Na ntụle ya, o mere ka a mata na asụsụ nwere njikọ chiri anya nye etiti omenaala na ngosiputa ahụmahụ omenaala nke ndị obodo. Nke a bụ iji gosi na uru mmekọrịta ọhanaeze nye asụsụ na olundị ha. Sitezie ebe a, a

ga-ahụta oke mkpa asụsụ dị na ndụ ndị mmadụ. E wezuga mkparịta na nzisa ozi, asụsụ nwere ọrụ dị iche nye mmekọrịta na mgbasaa ozi azụmahịa. Asụsụ ndị bụ nke kwesiri ka ụmụaka na-ebu ụzọ amụta n'obodo ọ bụla burukwa asụsụ nke ndị okenye ndị kagoro nka ji akparịta ụka, nke a mere na ozi ahia ọ bụla e ji asụsụ ndị dika asụsụ Igbo wee gbasaa, ya bụ ozi ga-eru ma nwata ma okenye ntị nke ọma.

Asụsụ obodo dika oke mkpa na mgbasaa ozi n'ihi na okwu na nkọwa nke mgbasaa ozi na-abiakari n'uche ndị mmadụ ngwa ngwa. Ndị mmadụ nwere ike icheta ma kwuputa mgbasaa ozi ndị ahụ ngwa ngwa kpachara anya na n'amaghị ama.

Ntulegharị Atụtụ

Atụtụ Nkà

Atụtụ a na-eleba anya n'usoro dị iche iche e si eji asụsụ arụ ọrụ site n'itinye nkà mmadụ nwere n'asụsụ n'ọrụ. Dika e kwurula, ihe niile nwere nkà mana, mgbe a biara mụwa nkà ka ihe ọmụmụ, ọ buru aka nkà. Ebe a, ọ ga-abụ itucha nkà asụsụ n'okirikiri amụmamụ asụsụ nye agụmagụ. Nkà sitere n'asụsụ Latin ha kpọrọ ya bụ mkpuru okwu '*stilus*' nke mputara ya n'Igbo gụnyere usoro e ji ekwu okwu, eche echiche ma ọ bụ aghota ihe. Atụtụ a bidoro na senchuri 5 tupu ọmụmụ kraịst, ebe amụmamụ ya bụ nke a hụtabara n'agbata senchuri nke 14 ruo 16. Richard Bradford na Graham Hough chikotara atụtụ a nke a dị n'ime Obadan (2017, ih.276).

Atụtụ Amụmamụ Mkpakọrịta

Atụtụ amụmamụ mkpakọrịta bụ echiche usoro a na-agbaso maka mmụta asụsụ na usoro maka iji asụsụ eme ihe nke gbadoro ụkwụ na amụmamụ asụsụ, mmekọrịta, na nkà mmụta ihe omumụ. N'ihi mkpa asụsụ dị, atụtụ a nwere ngalaba dị iche iche nke otu n'ime ha bụ tụtụ nkwuma okwu. Ozo bụ etinografi nke nkwurịta okwu bụ nke Goddard (2002), tūlere mkpakọrịta ihu na ihu wee kwubie na mkpakọrịta ihu na ihu dị mkpa nke ukwuu n'ihi na ọ na-enye nghọta ka asụsụ si dị na ọnọdụ pụrụ iche nke mmekọrịta mmadụ na ibe ya na ndụ tinyere etu o si egosiputa mgbakwunye ihe putara ihe na nhazi nkwa ọnọdụ ndị ahụ. Ozo kwa Gumperz (1982) n'orụ ya nke ọ nyochara nkà okwu ọnụ gosiri na nkwurịta okwu na-enyere anyị aka ighọta etu ndị mmadụ nwere ike kekọrịta amamihe ha gbasara utoasụsụ mana n'uzo dị iche na-akowaputa na mputara ha dị iche iche n'ihe ha na-ekwu, n'uzo dị otú ahụ, ihe a na-ekwu ma ihe ọ putara ma ghọta ozi dị iche iche. Echiche nke Goddard na Gumperz dị ezigbo mkpa na mgbasa ozi, karịsịa na mgbasa ozi gbasara ndị na-azụ na ndị na-ere.

Atụtụ Njiri Mee Ntucha Njiatule

Atụtụ njiri mee nctucha njiatule a bụ site n'echiche mgbasa ozi nke Sirgy (1990), nke ọ kpọrọ atụtụ Atitudu Towodz Advataizin (ATA) n'ichafu. Atụtụ na-akowa na mmeso ndị mmadụ mesoro ngosiputa ahia na-enye aka eme ka ha nabata ya bụ

ahia. Dika o siri kowaa, mmeso ndi bu nke nwere ike inweta ihe mkpali site na: ihe meburula mmadu nke nwere ike ibu uru ma o bu oghom. Okirikiri mmadu hutara onwe ya dika ndi gbara ya gburugburu nke nwere ike ibu, ezinaulo, ndi enyi tinyere ihe ndi ahụ kwenyere na ya nakwa ihe ndi ha na-agbaruru ihu. Nke na-esote ya wee buru ihe dika etu mmadu siri ghota ozi mgbasa ozi e ziri ya.

Nke a gosiri na mgbasa ozi ahia nwere ike ime ma o bu mebie ngwaahia na aha, mgbe a dabere n'idi ire nke onye mgbasa ozi na ikuku, ya bu ozi nwere ike ga nke oma ma o bu o gaghi aga nke oma (Madichie, 2011). Mgbasa ozi enweghi ike itughari ngwaahia ma o bu oru dara ogbenye ka o buru nke di mma, ma o nwere ike imeputa mmata banyere ngwaahia ma nke ochie na nke ohuru na oru, na-egosi etu di ichie ichie o si di mma na mkpa ya nakwa ka e nwere ike inye afọ ojuju. Na gbawanye, mgbasa ozi na-ezi ufodu ozi di elu, gbasara ngwaahia na oru ndi na-azu ahia tupu ha erute ebe a na-azuru ihe. Ma ndi na-azu ahia anaghi agbanwe agbanwe na mberede site n'otu ngwaahia gaa na nke ozọ, n'otutu onodu, ha na-agafe otutu nzokwu tupu izuru ngwaahia. N'ozuzu, ha na-eso na mmata ngwaahia ma o bu oru wee nwee ntukwasị obi na ya bu ngwaahia ma o bu oru tupu ha gaa mata ma ihe a gwara ha maka ya bu ahia o bu eziokwu, ma ha ga- enwe mmasi, nnabata ebe ya bu ngwaahia (ma o bu nkwenye) no. Nke a na-eme ka o di ezigbo mkpa maka ndi na-emeputa ihe e ji akpasa ngwaahia. Onye mgbasa ozi na-agba mbọ hụ na a na-emeputa uru

na ịdị mma nke ngwaahịa ahụ mgbe niile ịjị zute mkpa nke ndị ahịa. A na-ewere ozi mgbasaa ozi dịka nzikọrịta ozi e mebere nke onye na-ezipụ ozi ịjị meputa ụdị mmeghachi omume ụfọdụ nke sitere n'aka onye nnata ozi.

Nchọcha E Merela n'Isiokwu

Udemmadu (2013), na nchọcha ya kwuru na a na-eme ọtụtụ mgbasaa ozi na Naijiria n'asụsụ mba ọzọ ma gbaruo ihu maka nke. Nchọcha ya dị mkpa mana, o kwesiri ka e jiri asụsụ Igbo were na-eeme nguputa egwu mgbasaa ozi ahia n'ihia na o juputara n'uto nakwa asụsụ nka nke ezi echiche mejuputara. Iji Asụsụ Bekee mee mgbasaa ozi ahia na-ebute mgbagwoju anya ọtụtụ oge n'ihia na o bughị mmadu niile na-aghotacha ya etu o siri kwesi. Nke na-eme n'obodo anyi a gbaa gburugburu ma buru nke kwesiri ilebara anya. Na nchọcha Oluga (2003), o kwuru na ịjị asụsụ epum mee mgbasaa ozi ahia na-enye ndi no n'ime obodo anuri puru iche n'ihia na o na-eme ka ha nwee mmuo nsoneye. Mgbe e ji asụsụ Igbo eme mgbasaa ozi maka ire ahia, o na-enye aka idoro uche ndi mmadu na-etinye na ngwaahia, oru, ma o bu echiche mejuputaraya bu ahia maka ịjị rewaga ya bu ahia .

N'otu aka ahụ, Jeffkins (1999) kwuru na mgbasaa ozi na-enye ihe kacha mkpa, o na-eme ka e kwenye ma kweta n'ozu. Ozi na-enwe atumanya ziri ezi maka ndi ngwaahia ma o bu oru nakwa ichoputa onu ahia kacha ala enwere ike igo. Ozi ahụ ga-agariri n'aka ndi na-azu ahia. Onye na-ere ihe ma o

bụ na-azụ ahịa na-enweghị onye mgbasaa ozi ahịa ma ọ bụ usoro mgbasaa ozi ahịa dịka onye nwe anya nke anaghị ahụ ụzọ. Maka ahịa a gbasara ozi maka ya na-azụ nke ọma. Na nchịkọta, e meela otutu nchọcha dị iche iche na mgbasaa ozi ahịa, nakwa iji internet akwalite mgbasaa ozi ahịa. Mana n'ime nchọcha niile e merela enweghị nke gbataara ụkwụ n'isiokwu ome nchọcha jiri mee nchọcha.

Usoro Nchọcha

Usoro a gbasoro mee nchọcha a bụ nleba anya na ndinisiokwu ndị ahụ metụtara nchọcha gụnyere: nkowaputa nka mejuputara egwu mgbasaa ozi ahịa ndị a họtoro. Ebe nchọcha gụnyere okirikiri ọmaahịa Eke Oka (Anambara), Abakalili Intaneshionalu makeeti (Ebonyi) nakwa ahịa Ariajia Aba (Abia). Ngwa gụnyere iji ekwentị chekọta mmereme sochiri mgbasaa ozi ahịa ndị a ga. A tulekwara nchọcha ndị ọchọcha ndị ozo degasiri. A tuchakwaa usoro dị iche iche ndị ahịa si eme ka ahịa ha na-aga n'ihu. Ọ bụrijị eziokwu na ọ bụ egwu mgbasaa ozi ndị Griin liivu na Akuchukwu Bam ka a tuchara ma weputa nkà asusụ mejuputara nguputa ndị ahụ mana, e setekwara eserese mgbasaa ozi dị iche iche site ọba ahịa ndị choro ka ahịa ha na-amubawanye. Ndị ahu hụnyere ndị Erisco, ndị mmadu Powa oyil, ndị Mista Cheefu nakwa otutu ndị ozo ga tinyere ọchọcha n'onwe ya ebe ọ nọ n'oma ahịa

Ntucha Njantule

Ndetu 1: Myiri

Myiri bụ atumatụ nka okwu e ji asị na ihe yiri ihe ọzọ. E ji ya ewere otu ihe were na-atunyere ihe ọzọ. N'asụsụ Igbo, ọ bụ ka nakwa dika ka e ji ama myiri. A bịa n'ebe o metụtara egwu mgbasa ozi ahia ndị a a hōrō, a ga-ahụ etu e siri wee were myiri chọọ egwu ndị a mma iji mee ka ọhanaeze ghọta ọpuruiche dị na ngwaahia a na-ekwu maka ya. Iji maa atụ:

Griin Liivi: Etu a ka ọ dī.
 Etu a ka ọ dī ooo!

Akuchukwu Bam: Na ọ na-adụ gị ka ntu n'ime
 ọkpukpụ gị

Nguputa/nkwuputa ndị a dī n'elu, nke griin liivu na-egosi na ọ bụ etu ahụ e kwuru na ihe mara mma dī bụ ka ya bụ ọgwụ ụchicha dī. A bịa na nke abụọ bụ akuchukwu bam, e ji myiri were tunyere etu ahụ ụfụ si ejide onye choro ya bụ bam. Ihe na-adụ ka ntu bụ ihe ụfụ ya enweghi oyiri n'ihia ya, e jiri ụfụ ntu were tunyere nkowa.

Ndetu 2: Mbụrụ

Mgbe myiri na-atunyere ihe a na-ekwu maka ya, mbụrụ na-asị na ihe bụ ihe ọzọ. N'asụsụ Igbo, a na-eji 'bụ' eziputa mbụrụ mana ọ bughị iwu na okwu ga-enweriri bụ na ya tupu a kpọọ ya mbụrụ. Ahiriokwu ọ bula jiri otu ihe tunyere ihe ọzọ n'ụdị na ihe nke mbụ bụ une nke abụọ bụ mbụrụ. Cheta na a bịa na mbụrụ, a na-asị na ihe bụ ihe ọzọ; a naghị asị na ihe yiri ihe ọzọ ma ọ bụ na ọ dī ka ihe

ozo. Lee ihe ima atụ ndị a sitere na nguputa egwu
mgbasa ozi ahia ndị a hooro.

Griin Liivu: O na-abu gi na di gi na-akpa nkata
uchicha ana enyo gi?

Akuchukwu Bam: Nke a bu maka ukwu mgbu, obi
mgbu.

Ndetu 3: **Nsinauda/Udauda**

Nsinauda bu aka nka asusu di n'udi atumatu okwu.
Di ka aha ya siri di, nghota ya ebe o bua o batara
bu nke na-esi n'uda ihe a na-ekwu maka aputa. Ebe
a, e sitere n'uda were weputa mputara ebunnaobi
ihe a na-ekwu maka ya. I ji maa atụ, mgbe a siri na
ihe kpochapuru piii. Ihe o putara bu na ya bu ihe
agwuchaala kpam kpam. Pii ebe a bu uda okwu
mana o nwere nkowa miri emi na ya bu nguputa
egwu ahia ngwaahia a na-ekwu maka ya.

N'aka nke ozo kwa, ntawasi bukwana nsinauda nke
na-eziputa ufu. Mgbe a siri na ikpere ma o bu
akuku ahụ mmadu ndi ozo na-atawasi mmadu, ihe
o putara bu na ihe mgbu ma o bu ufu ya bu oria
akarjala ihe onu ga-ekwu. Na nguputa egwu ahia, e
jiri ya ziputa onodu o ga-abu o burugodu na
mmadu anoro, na Akuchukwu Bam puru igwo ya.
Lee ka nke a siri puta ihe na nguputa ndi a.

Griin Liivu: oke piii, uchicha, piii.

Akuchukwu Bam: amiwasi, atawasi

Ndetu 4: **Ajuju Nzaraonwe**

Dika nka, nke a bu udiri atumatu okwu nka na-adi
n'udi ajuju. E ji ya achọ okwu mma mana. o

pụtaghị na a na-aza ya bụ ajuju aja n'ihì na ajuju ahụ na-aza onwe ya. Ihe ọ pụtara bụ na oge ọgụu juru ajuju nzaraonwe n'egwu ya, ọ naghị atụ anya na a ga-aza ya bụ ajuju aza n'ihì na ajuju ahụ na-aza onwe ya. Lee ka o siri pụta ihe na nguputa mgbasa ozi egwu ahia ndi a na-atucha:

Griin Liivu: Bịa madam, Ọ na-abụ gi na di gi na-akpa nkata ụchicha ana enyo gi?
Unu chọọ ka unu mee famili planini,
Ụchicha agaghị ekwe?

Akụchukwu Bam: i na-enwe Romatizim, Aatraitiz?
Ọ na-amị gi amị n'ime ọkpụkpụ?
Ọ na-atawasị gi atawasị?
Ọ na-adụ gi ka ntụ n'ime ọkpụkpụ gi?
Beta suup na mọnị mak am, asi m gini?

Ebe a, a ga-ahụ na o nweghị mgbe ọgụu ji ele anya ka a zaa ya ajuju ndi a a na-ajụ kama, e ji ya eziputa echiche miri emi ma mekwaa ka egwu tọ uto. Iji maa atụ, o nweghị mgbe di na nwunye na-eji aka ha eme famili plani kama, ọ bụ n'ulo ọgwu ka a na-eme nke a. N'ebe a, e ji ya were ziputa nnọkọ nakwa mmekọrịta na-adị n'etiti di na nwunye. N'akụchukwu Bam, e ji ya nwere rụturu aka n'ebe di iche iche ụfụ ahụ mmadụ nere ike imetuta.

Ndetu 5: Mmemmadu

Nke a bu mgbe a na-agwa ihe abughi mmadu okwu ka o bu mmadu. A na-agwa ha okwu, ele ha anya, ege ha nti ka ha bu mmadu. uchicha anaghi ele mmadu anya ka o fodu inyo mmadu enyo mana, di ka o di na nguputa, a na-agwa uchicha okwu ka o bu mmadu mana o bu iji weputa echiche ma mekwaa ka nguputa to o to. N'otu aka ahụ kwa, n'akuku nke Akuchukwu Bam, e ji nnochiaha nke onye nke abuo ma burukwa mkpoolu 'o' were tunyere oria. A na-ekwu ya bu okwu ka oria ahụ o bu mmadu. O nke mbu na-arutu aka na ya bu ogwu ebe o nke abuo na-ekwu maka oria a na-ekwu maka ya. Lee ka e siri detuo ha:

Griin Liivu: Uchicha ana enyo gi.

Akuchukwu Bam: Na o ga-enyere gi aka...
Mana, o juru ina ana...

Ndetu 6: Egbe okwu

Nke a bu njiamata. E ji ya atunyere ihe mgbe a chorọ ka ya bu ihe buo ibu karia, di ebube karia, maa mma karia ma o bukwana too ogo karia. E nwere ike iji egbe okwu tunyara ihe n'uzo di njo. Na ndetu ndi a di n'ala, egbeokwu putara ihe n'ihina; o kwuru na ihe o bu na-akpu akpu n'ala hu ya bu ogwu o na-awu oso. Ajuju were buru ma o bu ma agwo, aguiyi, eke ogba were diri gawa? Ya bu ogwu nwere ike idi ire ebe uchicha na ahuhu ndi ozọ di mana, o putaghi na o ga-egbuli agwo.

Ngụputa ya kwuru na ọ bụ ihe ọ bụla na-akpụ akpụ, ọ bụkwanụ nke a mere ya egbeokwu.

N'aka nke ọzọ, ngụputa egwu Akuchukwu Bam mere ka amata na ọ bụrụ na mmadụ anụchaala ọgwụ niile ọ mmaara, gbaa nke ọgbugba ma ọ bụ tee nke otite, na Akuchukwu Bam ga-agwọ onye ahụ. Nke a bụkwa egbeokwu n'ihì na otu ọgwụ anaghị agwọ ọjía niile. Iji maa atụ, ha sì:

Griin Liivu: Ihe ọ bụla na-akpụ akpụ hụ griin liif,
 Ọ na-awụ ọsọ.

Akuchukwu Bam:....na ì nùgo ọgwụ niile ì ga-anụ,
 gbaa nke ọgbugba, tee nke
 otite...
 Mana ahụ mgbu niile ahụ, ọ jụrụ
 ina ana...

Mweputa Nkà Atụmatụ Echiche Site na Ngụputa Egwu Ahia Ndi A Hooro

Kwunkwukwa

Kwunkwukwa bụ nke na-ewere onodu oge ọgụgụ gụrụ otu mkpuruokwu ma o bụ ahiriokwu ugboro ugboro iji ziputa mkpa ihe ọ na-agụ maka ya dị.

Kwunkwukwa Mkpuruokwu:

GriinLivu: Toilet gi,
 batrum gi
 unọ nakwa rum gi
 I ma na I si we nri,
 Uchicha a na-enyo gi

I si ka i zuru ike,
Uchicha a na-enyo gi

Akuchukwu Bam: Bịa were **Akuchukwu Bam.**
Akuchukwu Bam bụ **Bam** a

N'ebe a, gi gi gi nakwa Akuchukwu Bam putara ugboro ugboro iji gosi odimma ya bu ngwaahia. E ji udidi nka okwu a eme ka uche ogee/oguu gamie n'ihe a na-ekwu nke ga-eme ka o na-aku ya aku n'isi.

Kwukwukwa Ahirjokwu: Nke a bu akuku ahirjokwu ka a na-ekwuwo ugboro ugboro. Ya na kwukwukwa mkpuruokwu yiyi mana, ha abughi otu mgbe nke mkpuruokwu na-emetuta naani mkpuruokwu, nke ahirjokwu na-aputa ihe n'ahirjokwu. Lee ihe ima atu n'ala.

Griin Liivu: Ebe i na-azu ahia,
Uchicha ana enyo gi.
Gi na nwunye gi kpawa nkata,
Uchicha ana enyo gi.
I ma na I si we nri,
Uchicha ana enyo gi.

Akuchukwu Bam: **Beta suo na moni make am.**
Asi m ginị?
Beta sup na moni make am.

Kwukwugha: N'ebe a, o bu akuku ahirjokwu ka a na-ekwu ugboro ugboro ebe akuku nke foduru na-

enwe mgbanwe n'etu e sirila dee ma ọ bụ kwubue
ya na mbụ. Iji maa atụ:

Griin Liivu: **Ebe i na-azụahịa** ụchicha ana enyo
gi.

Gị na nwunye gị kpawa nkata
ụchicha ana enyo gi.

I ma na i siwe nri ụchicha a na-enyo
gi.

Akụchukwu Bam: Ọ na-**amị gị amị** n'ime ọkpụkpụ

Ọ na-**atawasị gị atawasị?**

Ọ na-**adụ gị ka ntu** n'ime ọkpụkpụ ?

Kwunkwugha Igbudu Okwu: N'ebe a, ọ na-adị
ka ahiri nke mbụ na-emegide ahiri nke abụọ, mana
i lezie anya nke ọma, i ga-ahụta nkọwa ya ka o
zoro n'ime ihe a na-ekwu maka ya, i ma atụ:

Griin Liivu: Oke na ụchicha ọ bụla ọ nwetara
akomitiela susaịdị.

Giin liif na-ekpochapụ ihe ndị a
niile Shapụ Shaapụ.

Akụchukwu Bam: Were naanị sevin hundredi naira
bia tuturu ọgwụ a.

Na ndetu a dī n'elu, akụkụ ahiriokwu nke mbụ na-
adị ka ọ na-emegide nke abụọ. Na mbụ, ọ siri na
ụchicha na oke ọ bụla griin liivu wetara akomitiela
susaịd bjakwa si gi were naanị sevini hodiredi
naira bia tuturu ọgwụ a. Ihe ọgwụ gburu a agaghị
asị na ihe ahụ gburu onwe ya ọzọ bụ na ihe a tutara
atututa, e kwesighi ikwu ugwo ya.

Ndacha

Ndacha Mkpurwokwu

Griin Liivu: Famili, planini, madama, susaidi,
Shapu, Shaapu
Akuchukwu Bam: Romatism, Aatraitis, West pein,
Chest pein, Mozule pein, Dislokashon.

Ndacha Ahirjokwu

Griin Liivu: (i) Naani hondred najra.
(ii) A komiitiela susaidi.
Akuchukwu Bam: (i) Na waa oo!
(ii) Beta suup na moni make am.

Nchikota

Nchocha a eziputala na mgbasa ozi ahia di mkpa maka azumahia ma burukwa nke di nnukwu mkpa ka o di n'asusu ndi ahia a na-agbasara ya bu ozi. Nke a bu n'ihia na o na-eziputa nkwanye ugwu nye ndi a na-agwa okwu n'ihia na o gosiri na onye nwe ngwaahia ahia kporo ha mmadu. Mgbe e ji asusu ndi tumadi nke juputara na nka nwere zie ozi ahia, o mee ka ndi a na-amara ya bu okwa ghota ma ghotamie ozi e jiri bia, mee ka ha sonyere na-agu ma o bu ekwuputa ozi mgbasa ozi ahia. Nke a na-enyekwa aka mee ka ozi ahia baa ha mmuo ma kuo mpuru toto ato, mee ka ngwaahia ahia buru opuriche nye ngwaahia ndi ozo.

Nchocha mejuputaziri mbunuche nchocha ma gosi na nka na-ejuputa nguputa ma o bu egwu mgbasa ozi ahia ma o buru na a guo ya n'asusu ndi a choro ka ha zuo ya bu ahia.

Aro

E meela nchọcha nke a, ọtụtụ ka dịkwa bụ ndị a ka ga-eme. A na-atụ aro ka ndị ọzọ merekwa nchọcha na-aga n'ihu iji mata ihe ndị ọzọ gbasara egwu mgbasara ozi azụmahia ndị. Iji maa atụ, e nwere ike ime nchọcha iji mata ma ọ bụkwa ka akị iru si ada n'onye bụ ka ọ si atọ n'ihe ndị ahụ a sị na ngwaahia ndị ahụ na-arụ. Ọzọ ndị ọchọcha nwere ike ime nchọcha iji mata uru ngosiputa ngwaahia bara nakwa, ka asị si mee ka ndị na-arụ ngwaahia mata uru ọ bara idi na-egosiputa ngwaahia ma meekwa ya na asụsụ ndị.

Mmechi

A hula na mbunuche nchọcha bụ nke e mejuputara site n'iza ajuju nchọcha nke gụnyere ma o nwere nkà mejuputara egwu mgbasara ozi azụmahia ndị a nakwa ọrụ, tinyere echiche nkà ndị a bu were bia. N'ezie, ọ bughị naanị na nkà mejuputara egwu ndị a kama na, e jikwazi nkà mee ka ngụputa egwu ndị a buru kpoo na onyonyo m sitekwa na ya gbaa okwà banyere ngwaahia a na-ekwu maka ya.. Ndị Igbo sị na e were ihe mmadụ na-enwe mmasị na ya were cheere onye ahụ oji, onye ahụ ga-anabata ya bụ ihe ma o ruru ma o rughi. N'ihia ya, mgbe e jiri asụsụ Igbo nke nkà juputara n'ime ya were zie ndị Igbo ozi gbasara ngwaahia, ha ga-anabata ma zukwaa ya bụ ahia nke ga-eme ka onye nwe ahia wee uru. N'ihia na asụsụ bụ ọbara, iji asụsụ e jiri mara ndị were zie ha ozi ahia ga-eme ka ya bụ ozi baa ha n'umị nke ga-emekwa ka ha nabata ya bụ ozi nke oma di ka njiri mara ha.

Ọzọ, ka a na-eme nke a ka a na-akwalite asụsụ na omenaala Igbo n'ihì na onye amaghị ihe a na-ekwu nwere ike mụta ka e si agụ ya bụ egwu ma sitezie etu ahụ nwee mmasị ma mụtakwa asụsụ Igbo. Mgbe o mụtara asụsụ a, a ga-esikwa etu ahụ mee ka omenaala Igbo ndị dī mma na-amụbawanye. Onye kpọọ ọba ya ọkpọkọrọ, ụmụ ntakiri ewere ya gwuo egwu. Ebe ọ bụ na ndị Igbo bụ ndị e ji ọzuzu na orire ngwaahia were mara, olee ihe mere na ha anaghị enwe mmasị iji asụsụ ha were agbasa ozi ngwaahia ha? Tagboo bụ aha, Osita bukwa aha n'ihì ya, ka anyị were ehihie chụwa ewu ojii site n'iwepu aka enwe n'ofe tupu onye ọbia abata ọ wee buru aka mmadu. Uzu amaghị akpu lee egbe anya n'odu maka na Okeke nwaanyi di nti njọ. Igbo ga-adị!

Edensibia

- Adegoke, A. (2018). The Impact of Advertng on Consumer Buying Behaviour in Nigeria. International Journal of Marketing and Management Research. www.inernationaljournalofnarketing.com
- Bamgbose, A. (1995). Language and Style in Nigerian Literature, Lagos: University o Lagos Press.
- Cook, G. (2001), *The Discourse of Advertising*. London: Routledge Taylor and Francis Group.
- Comanor, W. S. (1999). "Advertising and Market Power" Cambridge: Mass Harvard University, pp. 108-120.

- Crystal, D. (2000). *Language death*. (nhz 1).
Cambridge, UK: Cambridge University
Press.237
- Diamond, W and Oppenheim, M.R. (2004):
Marketing Information: A strategic Guide
for Business and Finance Libraries:
Journal of237 Business and Finance Leadership 9
(2,3,4,), USA, The Binghamton, Haworth
Information Press.
- Fakoya, A. (1993). *Stylistic Analysis of Nigerian
Literature*. Ibadan: University Press237
- Goffrin, E. (1963): *Behaviour in Public Places*.
New York: Free Press.
- Goffrin, E. (1971): *Supportive Interchanges, New
York: Basic Books*.
- Gumperz, J. (1982a): *Discourse Strategies*:
Cambridge, Cambridge University Press.
- Gumperz, J. (1982b): *Language and Social
Identity*: Cambridge University Press.
- Jefkins, F. (1999). *Introduction to Marketing
Advertising and Public Relations*. London:
Macmillan pp. 131-135.
- Madichie, N. O. (2011). *Advertising in Nigerian: A
Study of the Impact of Advertising on
Consumer Behaviour*.Lagos: Lanbert
Academic Publishing LAP. [www.metaai.c
om](http://www.metaai.com)
- Nwocha, J. (2003). *Effective Media Relation Issues
and Stratagies and Public Relations In
Nigeria*. Lagos. Zoom Lens Publishers.
- Nnebedum, T.N., Nwizu, P.C., na Onuora, N.T.
(2024). *Ufodu Egwu Aluma Igbo*:

- Mburu Ndumodu Nye Ndi na-Aba n'Ogo
Alumalu Maka Mmepo Obodo.
*International journal of Arts, Languages
and literary studies (JOLLS).*
<https://jolls.com.ng/v2/index.php/jolls>
- Nnebedum, Theodora Ngozi. (2019). Abu onu nwa
n'agumagu onu maka mgbochi alukwaghi
nye ndi Igbo. *Nsukka Journal of the
Hummaties*. www.nsukkajournalofthehumanities.com Vol. 27, NO. 2. Ih.1-14.
- Ogbechie, C. (2005). *The Essentials of Advertizing*.
Lagos. University Press.
- Okpoko, A.I. na Ezeadihie, E.U. (2002). Cultural
heritage and sustainable development In
Africa. *Nsukka journal of humanities*. No.
12, (ih). 1.
- Oyebaniji, A.A. (2020). Advertizing and Consumer
Behaviour in Nigeria: A Review.
*International Journal of Business and
Management*. 15 (2), 1-12. [Wwww.google.com](http://www.google.com).
- Schiffin, D (2000): *Interactional Sociolinguistics*
in McKay, S.L. and Hornberge N.H. (Eds.)
Sociolinguistics and Language Teaching.
U.K. Cambridge University Press, pp 307-
328
- Udemmadu, T. (2011). *Indigenous languages in
advertisement: Problems and prospects*.
Unizik Journal of Arts and Humanities,
12(1), 139-153238.
- Sirgy, J.M. (1990), *Attitude Towards Advertizing
Theory* In Claibone, C.B, and Sirgy (1990).